

בס"ד, יום ראשון כד' אדר תשע"ב

שם: _____ זמן: _____

מבחן שבועי מסכת תמיד לא - לג, מדות (ע"פ הרא"ש) לד - לו (157)

א. (1) כיצד היו קושרים את הטלה קודם השחיטה, ומדוע דווקא הכי? והאם יש אופן לקשור לא כהמבואר במתניתין, ומדוע? (2) כיצד היו תולים את הטלה כדי להפשט עורו, ומדוע דווקא הכי? (3) כיצד היה סדר ניתוחו של הטלה, ומדוע באופן זה? ולכמה נתחים היו מנתחים אותו, ואלו איברים נוספים היו מחוברים עם אלו הנתחים? ולכמה כהנים היו נותנין אלו הנתחים? (4) כיצד והיכן היו מדיחים את הכרס והקרביים, ומדוע?

ב. (1) כיצד היה הכהן נושא את הראש והרגל? ומה היה נותן על הראש, ומדוע? והאם אף בנשיאת הצואר היה צריך לנהוג הכי, ומדוע? (2) כיצד הכהן היה נושא את העוקץ והרגל, ואת הקרביים והכרעיים? (3) היכן הניחו אלו הכהנים שזכו באיברים את האיברים, ומדוע? ולהיכן היו הולכים לאחר הנחה זו, ומדוע? (4) באיזה מקום היו שוחטים את התמידים, ומדוע? ועל איזה טבעת נעשים, ומדוע? והיכן היה עומד השוחט והמקבל, ומדוע?

ג. (1) מה היו עשרת השאלות ששאל אלכסנדרוס מוקדון לזקני הנגב? ומה השיבו לו, והאם תשובה נכונה השיבו לו, ומדוע? (2) מה היא העיצה שנתנו לו זקני הנגב כיצד להגיע למדינת אפריקי, ומדוע הוצרך לעיצה זו? (3) אלו דברי מוסר שמע אלכסנדרוס מוקדון במדינת אפריקי, ועל ידי מי נאמרו אלו הדברים? והאם קיבל לדברים?

ד. 1) כיצד הגיע אלכסנדרוס לפתחו של גן עדן, ומה קיבל מגן עדן וכיצד קיבלו? ומה הוא הלימוד שלומדים מן הדבר שקיבל מגן עדן? 2) היכן נמצא הגיהנום? 3) מה נאמר על העוסק בתורה בלילה, ומנלן? 4) כיצד היתה סדר תפילתן של הכהנים העוסקים בעבודת התמיד? והיכן היו מתפללים סדר זה, ומדוע (רא"ש)? והאם העם היו מתפללין עמם, ומדוע (רא"ש)? 5) אלו בגדים היו החזנים מפשיטים מן הכהנים המשתתפים בפייס, ומדוע?

ה. 1) על ידי כמה כהנים נעשתה הקטרת הקטורת, ומדוע הוצרכו לכולהו? וכיצד נבחרו הכהנים לעבודה זו? והאם כולם היו ראויים להבחר לעבודה זו, ומדוע? 2) באלו כלים השתמשו לצורך הקטרת הקטורת, ומדוע הוצרכו לכולהו? וכיצד היתה סדר ההקטרה (פרט), ומדוע דווקא הכי? 3) למה היה משמש ה"פסכתר" שהיה במקדש, וכיצד היה מראהו של הפסכתר, ומה היתה מידתו? 4) מה היו עושים מקטירי הקטורת כשהיו פונים לביון ההיכל, ומדוע? ומה היו עושים לאחר גמר ההקטרה, ומדוע? ומי היה מקדים לפניהם, ומדוע?

ו. 1) כיצד היו נוהגים עם הכהן גדול כשהיה רוצה להכנס להשתחוות, ומדוע? ומה טעם ההיתר להכנס להיכל להשתחוות (רא"ש)? 2) מה הייתה סדר עמידתן של עובדי עבודת ההיכל לאחר גמר עבודתן, ומדוע בסדר זה? ומה היו עושים לאחר גמר העבודה? 3) האם סדר ברכת הכהנים שבמדינה דומה לסדר ברכת הכהנים שבמקדש, ומדוע? 4) מי היה מעלה את האיבירים מן הכבש למערכה? וכיצד נוהגים היכא דהכהן גדול רוצה להעלותן, ומדוע? 5) היכן היה מקום ניסוך היין, וכיצד היה הכהן המנסך מגיע למקום זה, ומדוע? 6) כיצד היו יודעים הלויים להתקבץ לצורך השיר, ואימתי היו פותחים בשיר, ומה היה הסימן לכך, ומה הוא השיר שהיו אומרים, וכמה תקיעות יש בו, והיכן?

מסכת מדות (ע"פ הרא"ש)

ז. 1) היכן היו הלויים שומרים? והאם המקומות שהכהנים היו שומרים היו נמי באותן מקומות (פרט)? 2) מה הם שמותיהן של שערי הר הבית, ומדוע נקראו בשמות אלו? ולצורך מה היו משמשים? 3) אלו שערים היו פתוחים גם לחיל וגם לעזרה, והאם שימוש אלו הפתוחים היה תדיר, ומנין? 4) מה הם שמותיהן של הלשכות שהיו בבית המוקד, ולצורך מה שימשו? והיכן היתה עומדת כל לשכה, והאם סותר הוא להמבואר במסכת תמיד (רא"ש), ומדוע?

ח. (1) מה הם ראשי הפיספסין והרוברים שהיו בבית המוקד, ולצורך מה שימשו? (2) היכן היו מטמינים את מפתחות בית המקדש, וכיצד היו נוטלין אותן כשהגיע זמן הנעילה? (3) דרך היכן היה יוצא הכהן שנטמא בקרי מבית המקדש? (4) מה היה שיטחו של הר הבית, ומה הרמז לדבר זה מן התורה (מתני' ורא"ש)? ומדוע נקרא בשם "הר" (רא"ש)? והיכן היה רוב תשמישו של הר הבית?

ט. (1) הנכנסים להר הבית, להיכן היו צריכים לפנות, ומדוע? (2) מה הוא ה"סורג", ולצורך מה נעשה, והיכן העמידוהו? (3) מה הוא ה"חיל", ומה היה שיטחו? והאם היה שוה בדינו להר הבית? ובכמה היתה העזרה גבוהה מן החיל, וכיצד היו עולים מן החיל לעזרה? (4) מה היה שיעורן של הפתחים שבבית המקדש, והאם היו להם שקופות, דלתות או פרוכות? וממה היו עשויים השערים? (5) מה היה שיטחה של עזרת הנשים, וכמה לשכות היו בה, והיכן היו עומדות, ולצורך מה שימשו, והאם היו מקורות? ולצורך מה שימשה הכצוצורה שהיתה שם?

י. (1) מה היה שיטחה של עזרת ישראל, ובכמה היתה גבוהה מעזרת הנשים, וכמה מעלות היו כדי לעלות בה, ובאיזה צורה נעשו, ולצורך מה שימשו? (2) מה היה שיטחה של עזרת הכהנים, ומדוע נקראה בשם זה? וכיצד היו יודעים להבדיל בין עזרת ישראל לעזרת כהנים? והיכן עמד הדוכן, ולצורך מה שימשו? (3) כמה השתחויות היו משתחוים הבאים לבית המקדש, ומדוע? והיכן היה מקום ההשתחוואה? (4) מה היה שיטחו של המזבח מן הצפון לדרום ומן המזרח למערב, וכמה היה מקום המערכה, ומדוע? והאם בכל המקדשים זה היה שיעורם, ומדוע?

יא. (1) מה היה אורכו ורוחבו של הכבש, וכמה היה תופס בקרקע, ומדוע? והיכן היו השיתין והנקבים, ולצורך מה שימשו? (2) מהיכן נוטלים אבנים לצורך המזבח והכבש, ומדוע? ומתי וכיצד היו מלבנים את המזבח ואת ההיכל? ומה היא שיעור הפגימה לפסול במזבח, והאם פוסלת את כל המזבח, ומניין? (3) היכן היה נתון הכיור, ומדוע? (4) בכמה היה גבוה האולם מן העזרה, וכמה מעלות היו לו, ומה היה שילחן וגובהן?

יב. (1) מה היה שיעורו של פתחו של היכל, והיכן עמדו דלתותיו כשהן פתוחות וכשהן סגורות, ומדוע? (2) מה הן "העטרות" שנאמר בנביא? וכיצד היו עולים לבדוקם? והאם מותר לראותן שלא לצורך, ומדוע? (3) כמה פתחים היה להיכל, והאם כולם היו משמשים לכניסה וליציאה, ומדוע? וכיצד היו פותחים את דלתות ההיכל?

יג. (1) כמה תאים היו בכותלי ההיכל וקודש הקדשים, והיכן בנאום, ומה שיעורן, ומדוע? (2) כיצד היו עולים לתאים, וכיצד היו עולים לעליית ההיכל וקודש הקדשים ולגגה של עליה, ומדוע דווקא באופן זה? (3) כיצד היה האומנים נכנסים לבית קדשי הקדשים, ומדוע דווקא באופן זה? (4) מה היה שיטחו הכולל של ההיכל מן המזרח למערב ומן הצפון לדרום, וכיצד הגיעו לשיעור זה?

יד. (1) מה היה שיטחו הכולל של האולם, ולאילו דברים היה משמש, ומה היה גובהו, והאם היו לו דלתות, ומה החזיק את קירותיו שלא ימוטו, ומדוע הוצרכו לעשות הכי? (2) מה היה רוחבה הכולל של העזרה, ומה היה נתון בכל רוחבה, והיכן? ומה היה אורכה, וכיצד הגיעו לשיעור זה? (3) אלו לשכות היו בצפון העזרה, ואלו לשכות היו בדרומה, ולמה שימשה כל לשכה? (4) מה היו עושים הסנהדרין שבלשכת הגזית?

בהצלחה!

תשובות למבחן תמיד לא לג, מדות לר לו

א. (1) לא היו כופתין אותו ארבע רגליים יחד, או משום דהוי דרך בזיון, או משום דהוי חוקות העכו"ם דהכי עבדי לעבודה זרה. אלא היו קושרים אותו יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם. ואמרינן בגמ' דלמאן דאמר משום דהוי בזיון, כל דכפתו בשיראין או בהוצא דדהבא לית לן בה.

(2) היו נוקבים את שתי ערקובותיו ותולים אותן באונקליות שהיו בננסים, אבל לא היו שוברים הרגל ומכניסים אותה בחברתה כדרך שעושים הקצבים בבהמת חולין, דכיון דהוי צריכין לנתחה איברים איברים, הרי כשהיו רוצים לנתח את הרגל, כל הבהמה היתה נשמטת.

(3) היו מפשטיין את העור עד החוזה, ולאחר ההפשטה היו חותכים את הראש, דהרי הוא קודם בהקטרה ומן הראוי לחותכו קודם, ולאחריו היה חותך הכרעיים של ארבעת הרגליים, ולאחריהם היה גומר ההפשט ומוציא את הלב, וחותר את הידיים, וחותר רגל הימנית עם הביצים, ונוטל את הפדר לצורך כיסוי הראש, ומוציא הקרביים, ומפריד את הריאה ואצבע הכבד מן הכבד, ומוציא את החוזה, וחותר את הדופן הימנית והכבד עמה ומשייר שתי צלעות בגירה ובעוקץ, וחותר את הגירה, והקנה והלב והריאה תלויים בה עם שתי צלעות מכאן ומכאן, ולאחריה את הדופן השמאלית והשדרה והטחול עמה, ולאחריה את העוקץ עם שתי צלעות שהם כנפי העוקץ והאליה ואצבע הכבד וב' הכליות תליות בו, ולאחריהם את הרגל השמאלית. וששה כהנים זכו באלו הנתחים.

(4) את הכרס מדיחין בלשכת המדיחין משום ריבוי הפסולת שיש בה, ואין שיעור להדחה, אלא ידיחנה היטב. אבל את הקרביים שאין בהן ריבוי טינופת, יש להדיחין ג' פעמים ומדיחין אותן על השולחן הקטן שבבית המטבחים, אבל לא עם הכרס בלשכת המדיחין כדי שלא תתלכלך.

ב. (1) את הראש היה נושא באופן שקרניו בין אצבעותיו וחוטמו כלפי זרועו, והיה מכסה את בית השחיטה בפדר משום דמגונה הוא. אבל את בית השחיטה שבצואר לא היה צריך לכסות, משום דבית שחיטתו היתה כלפי ידו. ועוד, דאין בית הצואר מגונה כהראש.

(2) את העוקץ היה נושא בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו, והרגל בשמאלו ובית עורה כלפי חוץ, באופן שמקום החתך יהיה כלפי המוליך, משום דהכי שפיר למיעבד כדי שלא יראה החתך. ואת הקרביים היה נוטל בבון, משום דאין מחוברין יחד, והכרעיים מכסים עליהם מלמעלה.

(3) הניחום על הכבש מחציו ולמטה בצד המערבי, משום דהצד המזרחי היה משמש לעליה וירידה, ואין לסדר שם האיברים כדי לא לעכב העולים והיורדים. ולאחר הנחתם שם היו מולחים אותן, והולכים ללשכת הגזית כדי לקרוא קריאת שמע ולהתפלל על ההקטרה שתתקבל ברצון.

(4) תמידים היו נשחטים בצפון המזבח. ובשל שחר היו נשחטין על הטבעת המערבית בסדר השני הסמוך למזבח, משום דכתיב בקרא "שנים ליום" וילפינן מהאי קרא יתירא דבעינן שחיטה לאור השמש, ובשחרית כיון דהחמה עדיין בתחתית הרקיע, צריך להתרחק כמה שיותר לצד מערב כדי שאור החמה יגיע למקומו, ומאידך יש לסמוכו למזבח כדכתיב בקרא "על ירך המזבח", אבל בסדר הראשון אינו יכול משום דגובהו של המזבח מעכב החמה. ובתמיד של בין הערביים יש לו להתקרב לצד המזרח כדי שהחמה שעומדת בשיפולי הרקיע תגיע למקום השחיטה. והשוחט היה עומד באלכסון בקרן מערבית צפונית והמקבל למולו, כדי שלא יסתיר בעצמו אור החמה.

ג. (1) שאלם היכן יותר רחוק, מן המזרח למערב או מן הארץ לרקיע, וענוהו דמן המזרח למערב רחוק טפי, דהרי יכולים להסתכל בחמה כשהיא במזרח או במערב, ומאידך אין יכולים להסתכל בה כשהיא ברומו של רקיע. אמנם אינה תשובה נכונה, דהא בקרא משמע דתרווייהו מרחקם שווה. ומה דיכולים להסתכל בחמה כשהיא במזרח ובמערב הוא משום דהרים וגבעות מכההים אורה. וכן שאלם האם שמים קדמו לארץ, או דתרווייהו נבראו כאחד [כן פירש המפרש], והשיבוהו דשמים נבראו תחילה כדכתיב בקרא. ועוד שאלם מי נברא תחילה אור או חושך, ועלה לא השיבוהו מחשש שמא ישאלם מה למעלה ומה למטה מה לפניו מה לאחור. ועוד שאלם מי חשיב חכם, וענו לו הרואה את הנולד. ושאלם מי חשיב גיבור וענו לו הכובש את יצרו. ושאלם מי חשיב עשיר וענו לו השמח בחלקו. ועוד שאלם מה יעשה אדם ויחיה, ואמרו לו דימית עצמו והיינו ישפיל את עצמו. ועוד שאלם מה יעשה אדם וימות, ואמרו לו יחיה את עצמו. ועוד שאלם מה יעשה אדם ויתקבל על הבריות, ואמרו לו יתרחק מן המלכות כדי שלא ישנאוהו בני אדם, ואמר להם אדרבה, הרי יכול להתקרב ולהמליץ טובות בעד בני עירו ויאהבו אותו. ועוד שאלם האם עדיף לגור בים או ביבשה, והשיבוהו דוודאי דביבשה עדיף, דהרי כל נחותי ימא אין דעתן מיושבת עליהם עד שיעלו ליבשה.

(2) כיון דמדינת אפריקי נמצאת מעבר להרי החושך נתנו לו עיצה שיקח חמורים לובים שהולכים אף בחושך, ויקח עמו קיבורי דמתני ויקשור מכניסתו וילך עמו כל הזמן עד שיצא מהרי החושך, דעל ידי אלו המתני ידע לחזור למקומו.

(3) אמרו לו הנשים דאין טעם שיצא עליהם במלחמה, דהרי אם ניצחם יאמרו העולם דנשים ניצח, ואם הם ניצחוהו, הרי יהיה ללעג ולקלס בעיני העולם שיאמרו דנשים ניצחוהו. ובאמת קיבל את הדברים ולא נלחם בהן. וכן כשביקש לחם הביאו לו לחם של זהב וכששאל האם זה האוכל שאוכלים, השיבוהו דאם לא בשביל ממון מה היה לו לטרוח מעבר להרי החושך, וקיבל את דבריהם דהרי כתב על שער העיר דאלכסנדרוס שוטה היה עד שהנשים דמדינת אפריקי לימדוהו חכמה.

ד. (1) אלכסנדרוס ראה מעיין אחד דכששטף בו את הדגים המלוחים נפל בהו ריח גן עדן, ואיכא דאמרי דנכנס לתוך המעיין עד שהגיע לפתחו של גן עדן וביקש להכנס, והשיבוהו דשער גן עדן מיועד רק לצדיקים, וביקש דהואיל ואדם חשוב הוא לכל הפחות יתנו לו דבר מן גן עדן, ונתנו לו גולגולת של אדם, וכשרצה לשוקלה לא היה דבר בעולם ששוה למשקלה, וכששאל על הדבר, אמרו לו דגולגולת זו של עין בשר ודם היא דאינה שבעה לעולם אף כשנמצאת בשאול ואבדון, אבל לכשיכנסה בחול ולא תראה, מיד תשקל ככל מה שישים נגדה, והכי הוי. והיינו דילפינן מינה דאין גבול לתאוות האדם.

(2) יש אומרים דהגיהנם נמצא מעבר להרי החושך, ויש אומרים למעלה מן הרקיע.

(3) נאמר עליו דשכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה, שפכי כמים ליבך נוכח פני ה'.

(4) היו מברכים ברכה אחת, וכתב הרא"ש דאיכא פלוגתא בברכות האם היו מברכים יוצר אור או אהבה רבה, וקוראים עשרת הדברות וקריאת שמע, וברכה שלאחריה, ומתפללים שתתקבל העבודה, וכן שתתקבל ברכת הכהנים שיברכו לאחר ההקטרה, ומסיים בשים שלום. והיו מתפללים סדר זה בלשכת הגזית, משום דשם הוא מקום תורה ושם תפילתו של אדם נשמעת. [ובשבת מוזמר היוצא היה מוסיף ברכה אחת למשמר הנכנס שיהיו בשלום ורעות]. והעם לא היו מתפללים עמהם, דהא קראו קריאת שמע קודם הנץ חמה ואינו לכתחילה, וכיון דלא קראו קריאת שמע, אין טעם לברך הברכות.

5) איכא פלוגתא ביומא באיזה בגדים היו מפייסים, דדעת רב נחמן בבגדי חול היו מפייסים, ואלו שזכו בגורל, היו החזנים מפשיטים את בגדי החול מעליהם ומלבישים אותם בבגדי הקודש. וכתב הרא"ש דבתחילה הכהנים עצמן היו פושטים מכנסי החול ולובשים מכנסי הקודש, ולאחר שלבשו המכנסיים היו החזנים מפשיטים אותם שאר בגדי החול. ולדעת רב ששת, בבגדי קודש היו מפייסים, ואלו שלא זכו היו החזנים מפשיטים אותם את בגדי הקודש, לאחר שהם בעצמו פשטו מכנסי הקודש ולבשו מכנסי החול.

ה. (1) הקטרת הקטורת נעשית על ידי שלשה כהנים מלבד אותו שזכה בדישון המזבח שקודם הקטורת, דהרי אחד היה צריך להוליך המחיתה עם הגחלים, ואחד היה שופך את בוך הקטורת לתוך חופני המקטיר, דהרי דרך כבוד הוא שהקטרה תיעשה מן היד ולא מן הכלי. ועשו פייס על עצם ההקטרה, ורק החדשים שמעולם לא הקטירו היו נכנסים לפייס זה, משום דהקטורת מעשרת ורצו שכולם יזכו בה. והבא אחריו בפייס היה זוכה במחיתה. והיה המקטיר נותן לאחר מאוהביו שיאחזו לו הבוך ושופך לתוך חופניו. (2) השתמשו לקטורת עצמה בכף הדומה לתרקיב גדול המחזיק שלשה קבין, ובתוכה היה בוך מלא וגדוש קטורת, וכיסוי היה לו, ואף מטולטלת היתה לו מלמעלה, והיינו טבעת כדי ליטול הכיסוי. ויש מפרשים דהיה עליה מטולטלת והיינו עוד חתיכת בד לכסות שלא יפיג ריחו. והטעם דהוצרכו אף לכף, כדי שאם תתפור קטורת תשאר בתוך הכף. וכשהגיעו למזבח הפנימי, היה נותנם לאחד מאוהביו והיה שופך לתוך חופניו את הבוך וכן את מה שנתפור לתוך הכף, והיה המקטיר ממתין עד שיאמר לו הממונה הקטר, ואם הכהן גדול היה מקטיר, הממונה היה אומר אישי כהן גדול הקטר. וזה שזכה במחיתה היה מרדד את הגחלים על גבי המזבח כדי שיהיה דק, והמקטיר מתחיל להקטיר מכלפי חוץ עד שמגיע אליו, דהרי אם יתחיל מכלפי פנים יכול להכות בעשן הקטורת. (3) הפסכת היה משמש לכיסוי הגחלים שהיו נופלים בשבת תוך כדי נתינתם מן המחיתה שחותה בה על המזבח למחיתה שנותן בה כדי לערותן על מזבח הפנימי. וכן היה משמש לכיסוי שרץ שנמצא בעזרה בשבת, וכן לפנות בה את הדשן מעל התפוח, והיתה מחזיקה "לתך", והיו בה שתי שרשראות אחת כדי למושכה ואחד כדי להחזיק שלא תשפך, משום דעגולה בתחתיתה היתה. (4) כשהיו הולכים בין האולם למזבח נטל אחד מגריפה וזרקה כדי להשמיע קול שידעו להכנס ולהשתחוות, וכן ידעו המשוררים שמגיע עת השיר, והממונה הגיע זמנו להעמיד הטמאים בשער המזרח, ולאחר ההקטרה היו משתחוים כעבד העושה שליחות רבו. ומדשני המזבח והמנורה היו מקדימים לפניהם, דהרי מדשן המזבח היה נכנס כדי ליטול הטני, וכן מדשן המנורה היה נכנס לדשן ב' נרות שנשארו וליטול את הכוז עם דשן הנרות.

ו. (1) שלשה אוהזין בו, אחד מימינו ואחד משמאלו ואחר באבני החושן שעליו, דכן הוא דרך כבוד כשר הנכנס לפני המלך שהיו תומכים בו. וכתב הרא"ש דהשתחוואה נמי עבודה היא ומשום הכי הותר לו לכהנס להיכל ולא חשיב ביאה ריקנית. (2) כתב הרא"ש דשני המדשנים היו עומדים על המעלות בצד דרום, ושלשה העוסקין במלאכת ההקטרה היו עומדים בצד צפון דהוא חשיב טפי, וכל אחד אחז את כלי עבודתו בידו, וברכו את העם ברכת כהנים. (3) במקדש כל ברכת הכהנים היתה בברכה אחת, משום דאין עונין אמן במקדש, ואף דעל שאר ברכות היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, מכל מקום על ברכת העם אין עונין הכי, מלבד ביום הכיפורים משום חשיבות היום. וכן במקדש היו מזכירים שם המפורש כדנפיק לה מקרא במסכת סוטה, ואילו במדינה רק בכינוי. וכן במקדש היו נושאים כפיהם מעל ראשיהם, משום דשכינה שרויה על ידיהן משום הזכרת שם המפורש, ואין ראוי שיהיה ראשם מעל השכינה. אבל במדינה נושאים כנגד כתפיהן. ונחלקו במתניתין האם אף הכהן גדול היה מרים את ידיו במקדש, דאיכא למימר דאסור לו להרים ידו מעל הציץ, או דלמא דילפינן מקרא דאף אהרון נשא כפיו מעל ראשו. (4) לדעת תנא קמא היו מפייסים מי יזכה בהעלאת האיברים למזבח, וכתב הרא"ש דכהן אחד זכה בכלם. ודעת רבי אליעזר בן יעקב דאותן שהעלו לכבש, הם נמי מעלין למזבח. ואם הכהן גדול היה רוצה להעלות, היה עולה לראש המזבח, ובהגיעו לחצי הכבש הסגן היה תומך בו ומעלהו, וכשהגיע לראש הכבש, היה הראשון נותן לסגן והסגן נותן לכהן גדול, והיה סומך עליה להראות חשיבות עבודתו ולאחר הסמיכה היה מקטיר. והשני נותן לראשון והראשון לכהן גדול, ומסתלק השני ובא השלישי ונתן לראשון וכן הלאה. (5) כהן הדיוט היה עולה עם היין ופונה לשמאלו משום דמקום הניסוך הוא בקרן דרומית מערבית. אבל אין לו לפנות דרך ימין ככל העולים על המזבח, משום דעד שיקיף יתעשן היין מעשן המערכה ויפסל. אבל כהן גדול שאינו נושא היין בידו אלא היו מגישים לו בהגיעו למקום הניסוך, הרי יש לו להקיף מן הימין את כל המזבח עד שיגיע למקום הניסוך. (6) הסגן היה עומד על הקרן, וכשהכהן היה שוחה לנסך היה מניף בסודרין, ושני כהנים שעמדו על שולחן החלבים בראותו מניף תקעו והריעו ותקעו, ואז נתקבצו שאר המשוררים ונעמדו שני כהנים אצל בן ארזא, וכשהיה הכהן מנסך היה הסגן מניף בסודרין ובן ארזא הקיש בצלצל ומיד דברו הלויים בשיר. וביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה, ובשני גדול ה' ומאהולל מאוד, ובשלישי אלוקים ניצב בעדת קל, וברביעי קל נקמות ה', ובחמישי הרנינו לאלוקים עוזנו, ובשישי ה' מלך גאות לבש, ובשבת מזמור שיר ליום השבת. והיו תוקעין על כל פרק ופרק, ושלשה פרקים יש בכל שיר ושיר.

מסכת מדות

ז. (1) הלויים היו שומרים על חמשת שערי הר הבית ועל ארבעת פינותיו, ועל שבעת שערי העזרה ועל ארבעת פינותיה. ועוד אחד בלשכת הקרבן ואחד בלשכת הפרוכת, ואחד בלשכת בית הכפורת. וכתב הרא"ש, דמלבד אלו המקומות היו שומרים הכהנים בעוד שלשה מקומות. אי נמי, אלו המקומות שמרו הכהנים שמרו נמי הלויים, דהרי בית המוקד ובית הניצוץ שערי העזרה היו, ובית אבטינס באחת הפינות היה, אלא דהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה. (2) שערי חולדה מן הדרום, על שם שהם בעיקר הבית דהרי הדרום היה משמש ביותר, וחולדה הוא מלשון חולדה הדרה בעיקר בתים. אי נמי, על שם שחולדה הנביאה היתה יושבת בינה ורנה את ישראל, דלא היתה יושבת בבית משום יחוד. ושער קיפנוס מן המערב, ונקרא קפי מלשון ראש, דהרי היה במערב דשם שרויה שכינה, ונוס נקרא על שם שקטן היה (עזרת כהנים). ושני אלו השערים היו משמשים לכניסה ויציאה. ושער טדי מן הצפון דלא היה משמש כלום [אלא לבעלי קריין שיצאו דרך שם לדעת ראב"ן]. ונקרא טדי על שם שמשקופו היה כמין ב' אבנים נוטות, וטדי הוא מלשון גובה דיש להם גובה, אי נמי מלשון השתחויה. ומן המזרח היה שער שושן שעליו היתה חקוקה צורת שושן הבירה, ודרכה יצאו השורפים את הפרה וכל מסעדיה, דהרי צריכים לראות פתח אוהל מועד, והוא היה מכוון כנגד הפתח. (3) בית המוקד היה לו שער לחיל ולעזרה, והיה משמש תדיר, וכבר שנינו בתמיד דמכל מקום סגי בכהן אחד לשמור משום דדוי להכא ולהכא. וכן לבית הניצוץ היה פתח לחיל ולעזרה, ומכל מקום כתב הרא"ש דלא היה משמש תדיר, ומשום הכי לא הקשו עליה בתמיד דניבעי ב' שומריין.

4) בבית המוקד היו ד' לשכות בד' המקצועות, ומערבית דרומית היתה לשכת הטלאים דמשם היו נוטלים טלאים לתמיד, ומה דבמסכת תמיד קרי לה צפונית מערבית, משנינו ביומא דהיתה משוכה אף לכיון צפון, אמנם רובה בדרום. ודרומית מזרחית היתה לשכת עושי לחם הפנים. ומזרחית צפונית בה גנזו בני חשמונאי את אבני המזבח, וכן היתה משמשת לצורך החותמות של קניית הקרבנות. וצפונית מערבית היתה לשכת בית המוקד, וממנה היו יורדין אף לבית הטבילה. והביא הרא"ש ממסכת יומא, דאף דלכאורה במתניתין דתמיד לשכת להם הפנים שנויה רביעית ומשמע דהיא בדרומית מערבית, לאו קשיא הוא משום דתנא דהתם התחיל למנות דרך שמאל.

ח. 1) ראשי הפספסים הם מסמרות להודיע היכן הוא קודש והיכן הוא חול, דהרי בית המוקד היה בנוי חצוי בקודש וחצוי בחול. והרובין לדעת הרא"ש היו משמשים לשינת זקני כהונה, דהיו עולים מרובדין לרובדין והיו ישינים שם.

2) היו מטמינים אותן תחת טבלה אחת של שיש שלא היתה קבועה בטיט, וטבעת היה בה כדי להגביהה מן הארץ, ושלשלת היתה קבועה בה ששם היו נתונים כל המפתחות, ולאחר שנטלם היה מחזירים לשלשלות, ומוריד הטבלה ונותן כסתו עליה וישן עליה עד שהגיע זמן הפתיחה בשחרית.

3) לדעת תנא קמא היה יוצא והולך לו במסילה ההולכת תחת הבירה. ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, היה הולך במסיבה ההולכת תחת החיל ויוצא משער טדי.

4) הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, ורמו לדבר דהא כתיב במשכן ורוחב חמישים בחמישים, והאי חמישים מיותר הוא, ואתי לרמו דהמשכן הוא אחד מחמישים מהר הבית, והרי כשתחלק הר הבית לרצועות של חמישים על חמישים יעלה בידך מאה רצועות, ושני רצועות שהם אחד מחמישים עולים למאה על חמישים דהוא שיטחו של המשכן. ונקרא הר על שם הכתוב "נכון יהיה הר בית ה'". ועיקר שימושו הוא מן הדרום, ושני לו מן המזרח ושלישי לו מן הצפון ורביעי לו מן המערב.

ט. 1) הנכנסים להר הבית יש להם לפנות לימין ולהקיף עד שיגיעו ללשכה שחפצים בה, וכן יצאו דרך ימין. וילפינו לה מדכתיב ג' פעמים יתירא "פונים מזרחה", ללמד דבין בהר הבית ובין בעזרה ובין במזבח לעולם יש לפנות לימין. אמנם האבל והמנודה היו פונים על דרך שמאל, כדי שישאלום בני אדם מה טעם משנים מן הימין, ויאמרו להם מפני האבל וינחמו אותן, או מפני הנידוי ויתפללו עליהם שיחזרו בתשובה ויקבלו אותן.

2) הסורג היא מחיצה העשויה כמין סריגה בגובה י' טפחים. וכתב הרא"ש דלנוי היתה עשויה. אי נמי להתיר טלטול היתה עשויה, דהא מחיצות הר הבית הוקפו קודם הבנין ולא מהני לענין שבת. וכתב הרא"ש דלא נתברר היכן העמידוהו.

3) החיל הוא השטח שקדם לעזרה ורוחבו עשר אמות וקדושתו יתירא משל הר הבית, דלשם אסורים טמאי מתים ונכרים להכנס. והיה גבוה מהר הבית בשש אמות, משום די"ב מעלות היו לו, וגובהה של כל מעלה היא חצי אמה.

4) כל הפתחין היו גובה עשרים על רוחב עשר, מלבד פתחו של אולם דהיה רוחבו עשרים וגובהו ארבעים. וכל הפתחים היו להם שקופות חוץ משל טדי שהיה ב' קורות מוטות. ולכולם היה דלתות חוץ משל אולם, אבל פרוכת היתה לו, וכן היתה פרוכת לפתח ההיכל. וכל השערים נעשו לבסוף משל זהב מלבד של שער ניקנור.

5) עזרת נשים היתה קל"ה אמה על קל"ה אמה, וארבע לשכות היו לה מן הצדדים, וכתב הרא"ש דהיו הם מבחוץ, ודרומית מזרחית היתה משמשת לבישול שלמי הנוזר ולגילוחו ושילוחו שערו תחת הדר. ומזרחית צפונית היתה משמשת ללשכת העצים, שבה היו יושבים בעלי מומים ומבקרים העצים מתולעים דהרי כל עץ שנמצא בו תולעת פסול. וצפונית מערבית היתה לשכת המצורעים דשם היו מכניסים בהונותיהן להזייה. ודרומית מערבית הסיק אבא שאול דהיתה לשכת השמנים, שבה היו נותנים שמן ויין לנסכים. ואלו הלשכות לא היו מקורות. והכצוצרה נעשתה לצורך שמחת בית השואבה דתיקנו דנשים יהיו מלמעלה ואנשים מלמטה.

י. 1) עזרת ישראל היתה רוחב י"א אמה על קל"ה אמה, והיתה גבוהה מעזרת נשים בשבע ומחצה אמות, דהרי חמשה עשר מעלות של חצי אמה היו כדי לעלות עליה, ומעלות אלו נעשו בעיגול משום דעליה היו עומדים הלויים בכלי שיר בשמחת בית השואבה.

2) עזרת כהנים גם היתה רחבה י"א אמה על קל"ה אמה, ונקראה בשם זה, משום דאין לישראל להכנס התם אם לא לצורך. ולדעת תנא קמא היו ראשי פיספסין להבדיל בין עזרת ישראל לעזרת כהנים. ולדעת רב"י היתה מעלה של אמה ועוד שלש מעלות של חצי חצי אמה, דבה עלו לעזרת הכהנים וזה היה סימן להפסיק בין עזרת ישראל ועזרת כהנים. ועל מעלה זו [של אמה] עמד הדוכן המיוחד לשיר.

3) היו משתחוים שלש עשרה השתחויות, או על שם שלש עשרה פרצות שפרצו מלכי יוון בסורג, ותיקנו מקומות ידועים להשתחויות. או כנגד כל הפתחים שהיו לעזרה, דהרי בדרום היו ארבעה ובצפון היו ארבעה, ועוד שנים במערב שלא היה להם שם, ובמזרח שער גדול עם שני פשפין בצידו.

4) המזבח היה ביסודו ל"ב אמה על ל"ב אמה, אמנם לא ממש מכל צידו, דהא במזרח ובדרום לא היה יסוד כי אם אמה, משום דבעינין יסוד בחלקו של בנימין, והתם היה חלקו של יהודה, והיינו דווקא בבית שני, אבל בבית ראשון המזבח היה קטן יותר בד' אמות מן המערב ובד' אמות מן הדרום, ויתכן דכן היה יסוד מכל הצדדים. והסובב היה קטן באמה מכל צד מן היסוד, ומקום הקרנות היה גם קטן במאה מכל צד, וכן הילוך רגלי הכהנים אבל עוד אמה בשיטחו של מזבח ורק לאחריהם היה מקום המערכה, והיינו כ"ד אמה על כ"ד אמה, ובבית ראשון כ' אמה על כ' אמה.

יא. 1) הכבש היה אורכו ל"ב אמה ורוחבו ט"ז, אלא דבקרקע היה תופס רק ל"א אמה, משום דאמה היה תופס כבר היסוד של המזבח [והיינו שהיה ראוי להיות שם יסוד, ומאי דחשבינן ל"ב אמות למזבח היינו כאילו היה שם גם יסוד]. והיו השיתין בקרן דרומית מערבית, והיינו דווקא בבית שני, אבל בבית ראשון היו על הקרקע סמוך למזבח. וביסוד דרומי מערבי היו נקבים כדי לקבל את שיירי הדם הנשפכים על יסוד דרומי ועל יסוד מערבי.

2) נוטלים אבנים מבקעת בית כרם, לאחר שהיו חופרים בקרדומות של עץ עד הקרקע הבתולה, ונוטלים משם אבנים שלא נחצבו בכלי ברזל, דהרי ברזל פוסל את האבנים. וכן פגימה כל שהוא פוסלת, והיינו באבני המזבח, ודווקא אותה אבן שנפגמה נפסלה, אבל לא שאר המזבח, וכתב הרא"ש דילפינו לה מדכתיב "לא תבנה אתהן גזית" והיינו אותן דווקא פוסלת גזיזה. אבל בסיד של המזבח אינו נפסל עד שיהיה פגם טפח או כזית. ולדעת תנא קמא מלבנים את המזבח בסיד פעמיים בשנה, בפסח ובחג, והיו מלבנים בכפיס של עץ אבל לא של ברזל, דהא אסור להניף ברזל על המזבח. ואת ההיכל היו מלבנים פעם אחת בשנה בפסח. ולדעת רבי היו מלבנים את המזבח בכל ערב שבת, אבל לא בסיד אלא מקנחים אותו במפה.

3) תנא דמתניתין סבר דהמזבח היה מכון כנגד כל פתח האולם, ולהכי הכיור היה נתון בין אולם ולמזבח משוך קימעה לצד הדרום, דהא כתיב ביה דינתן בין המזבח לאוהל מועד, וכנגד הפתח אין ליתנו משום דבעינן דהמזבח יהיה נגד הפתח ולא יהיה דבר אחר מפסיק. וליתנו בצפון נמי אי אפשר, דהא ילפינן מקרא דהצפון יהיה פנוי מכלום.

4) האולם היה גבוה מן העזרה שש אמות, דהרי היו י"ב מעלות בין המזבח לאולם, וכל מעלה היה גבוהה חצי אמה. ושילחן של המעלות לפירוש ראשון ברא"ש היה אמה, ולאחר כל ד' מעלות היה חלק ג' אמות בלא מעלות, ועולה ליי"ב מעלות כ"א אמות, ולמעלה האחרונה היה ד' אמות חלק ועולה לכ"ב אמות. ולדעת רבי יהודה, במעלה האחרונה היה ה' אמות חלק, וכתב הרא"ש דצריך לומר דבאחת המעלות לא היה ג' אמות אלא ב' אמות, דהא רבי יהודה לא פליג אהא דאמרינן דבין אולם ולמזבח יש כ"ב אמות. ולפירוש שני ברא"ש, שלח המעלה האחת היה חצי אמה, והשניה היה לה ג' אמות, וכן כולם עד האחרונה דבה היה ד' אמות למעלה השניה.

יב. 1) פתחו של היכל היה גבוה עשרים אמה ורחב עשר אמות, ורחב כותלו היה ו' אמות, ולדעת תנא קמא היו לו שתי דלתות בקצה הפתח הפונה לאולם ועוד שתי דלתות בקצה הפתח הפונה לקודש, והחיצוניות היו פתוחות על עובי הכותל לכסותו, והפנימיות היו פתוחות על כתלי היכל מבפנים דשם לא היה טוח בזהב והדלתות הם המכסות אותן. ולדעת רבי יהודה הדלתות היו עומדות בעובי הפתח ושתייהם מתקפלות לאחוריהן באופן דכל אחת התקפלה לשתי אמות ומחצה, ועמדו כולם על עובי הכותל, ורבי יהודה יליף לה מקרא דהכי עבדו.

2) במתניתין מבואר דהעטרות הן חלונות מוזהבות עשויות כעטרות, והיו עולים לבדוקן על ידי שרשרות של זהב שהיו קבועין בתקרות. אמנם כתב הרא"ש דהיו אף עטרות ממש שנצטוו ליתן על ראש יהושע הכהן הגדול. ואסור לראות העטרות שבהיכל שלא לצורך משום דאף דאין מעילה בקול מראה וריח, איסורא מיהא איכא.

3) להיכל היה פתח גדול ועוד שתי פשפשין קטנים אחד בצפון ואחד בדרומו, והדרום לא נכנס בו אדם מעולם, אבל הצפון דרכו היו נכנסים כדי לפתוח את דלתות ההיכל, דהיה נוטל מפתח ופותח את הפשפש, ומנעול אחד היה פותח כיון, ואת השני היה פותח על ידי שהיה מכניס שחיו. ומן הפשפש היה נכנס לתא דבכותל ההיכל, ומן התא היה נכנס להיכל והיה פותח הדלת מבפנים. ולדעת רבי יהודה היה נכנס מן התא לעובי הכותל עד שנכנס לבין שתי השערים וכך היה פותחן.

יג. 1) היו שלושים ושמונה תאים בתוך עובי כותלי ההיכל, בצפון ובדרום היו חמשה עשר תאים מכל צד, חמשה תחתונים וחמשה על גביהם ועליהם עוד חמשה, ותחתונים היו חמשה אמות והאמצעים היו ששה אמות, משום דאמה האחת מן הכותל היתה נכנסת כדי להחזיק את תקרת התא, והעליונים היו שבעה אמות. ומן המערב היו שלשה תאים ועליהם עוד שלשה ועליהם עוד שניים.

2) היו עולים לתאים על ידי מסיבה שהיתה בקרן מזרחית צפונית דממנה היה מגיע לגג התאים, וכל תא פתוח לתא שתחתיו וכן לשני התאים שמצידו. וכשהיו רוצים לעלות לעליית ההיכל, היו נכנסים דרך התאים עד שמגיעים לתא המזרחי דרומי ושם היה פתח לעלות לעליה. ובפתח העליה היו שתי כלונסות שהיה אפשר לטפס בהן ולהגיע לגגה של עליה. וכל אלו הפתחים מבוארים בכתוב על ידי הנביא.

3) היו עולים לגג העליה ומשם היו משלשלין אותן בתיבות הסגורות מג' צידיהן, דאף דקול מראה וריח אין בהן משום מעילה, מכל מקום איסורא מיהא איכא.

4) ההיכל מן המזרח למערב היה שמונים וארבע אמות, דהא כותל ההיכל מב' צדדיו היו ששה אמות, וההיכל עצמו ארבעים אמה ועוד אמה טרקסין ועוד עשרים אמות קודש הקדשים. ועוד תא שש בכותל קודש הקודשים וכותל התא חמש. ומן הצפון לדרום היה שבעים אמה. דרוחב ההיכל עצמו היה ארבעים אמה, ועוד קירותיו עם התאים ועם המסיבה ובית הורדת המים עלה לט"ו אמה בכל צד, דהרי כותל המסבה בצד צפון היה חמשה ועוד מסבה ברוחב שלשה וכותל התא חמש והתא שש וכותל ההיכל שש. ובצד הדרום לא היתה מסבה אלא בית הורדת המים דרוחבה שלשה וכותלה חמשה.

יד. 1) האולם היה ששה עשרה אמות מן המזרח למערב, דהא כותלו היה ה' אמות ורוחבו אחד עשר אמות, ומן הצפון לדרום היה מאה אמה, דהרי היו בו עוד חמשה עשר מכל צד עודפים על ההיכל דשם היה בית החליפות, והיינו החלונות שבהם גונום את הסכינים. והיו באולם שתי שולחנות אחד של זהב ואחד של שיש, דעל של שיש היה מניח את לחם הפנים קודם סידורו על שולחן הזהב שעמד בהיכל, ועל של זהב היה מניחו בשבת לאחר שהיה מורידן מן השולחן הזהב ומסדר החדשים וממתין בהם עד שיקרבו בזיכי הלבונה, וכמפורש במסכת תמיד. וגובהו היה מאה אמה. ולא היו לו דלתות. וקורות היו בין כותלי האולם לכותלי ההיכל כדי שלא ימוטו הקירות, דהרי אין עליה על גביה להחזיק הקירות הגבוהים.

2) רוחב העזרה היה מאה שלושים וחמש, דהמזבח עם הכבש עולים לששים ושתיים אמות, ומן המזבח לטבעות ח' אמות, והטבעות עצמן עוד עשרים וארבע אמות ומן הטבעות לשולחנות ד' אמות, ומן השולחנות לננסים עוד ד' אמות, ומן הננסין לכותל העזרה עוד ח' אמות, ושאר האמות היו לבין הכותל ולכבש, וכן למקום השולחנות והננסין. ואורך העזרה היה מאה שמונים ושבע אמות, דהרי עזרת ישראל כ"א אמות, ועזרת כהנים גם כ"א והמזבח עוד ל"ב אמות ובין המזבח והאולם עוד כ"ב אמות וההיכל גופיה מאה אמות, ועוד כ"א אמות שאחורי בית הכפורת.

3) בצפון העזרה היתה לשכת המלח דבה היו נותנים מלח לצורך הקרבנות. ולשכת הפרוה שבה היו הכהנים מולחין את עורות הקדשים. ולשכת המדיחין שבה היו מדיחין את הקרב והכרס דהקרבנות. ובדרום העזרה היתה לשכת הגזית דבה היו יושבים סנהדרין, ולשכת הגולה דבה היה בור עם גלגל לספק מים לכל העזרה, ולשכת העץ דאמר ראב"י דשכח למה היתה משמשת. ולדעת אבא שאול היה על גביהן לשכת הכהן גדול.

4) הסנהדרין שבלשכת הגזית היו דנים גם את הכהונה לבדוק מי פסול ומי כשר, ואם נמצא אחד פסול היה לובש שחורים, ואם נמצא כשר היה לובש לבנים ויום טוב היו עושין, ואומרים ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרון, וברוך שבחר באהרון ובניו לעמוד ולשרת לפני ה' בבית קדשי הקדשים.